Peter Nyberg
VTT

3.6.2022
Helsinki

Asiantuntijalausunto eduskunnan Talousvaliokunnalle koskien kokouksessa 7.6.2022 käsiteltävää valtioneuvoston jatkokirjelmää komission ehdotuksesta sosiaalirahaston perustamisesta.

Valtioneuvoston jatkokirjelmä (perusmuistio YM2022-00106) esittää sosiaalirahastoa koskevan komission esityksen käsittelyä siihen liittyvine Suomen lisäkantoineen (alkuperäinen kirjelmä U 61/2021 vp). Rahaston tavoite on korvata jäsenmaille eräitä niiden päästökaupan laajentumisesta johtuvia taloudellisia haittoja (mm. suoria tulotukia saaville haavoittuville kotitalouksille).

Puheenjohtajamaa Ranska on ehdottanut kolme vaihtoehtoista ratkaisumallia joiden yhteinen lähtökohta on rahoitusratkaisu joka ei vaatisi yksimielistä päätöstä. Tavoitteena on ilmeisesti rahaston toteuttaminen siitä huolimatta, etteivät kaikki jäsenmaat ehkä hyväksyisi rahastoa. Rahaston koosta ei ole keskusteltu (alunperin on ehdotettu yhteensä noin 72 mrd. euroa vuosille 2025-2035).

Jatkokirjelmän mukaan eniten kannatusta on saanut vaihtoehto, jossa rahasto olisi kaikkia jäsenmaita koskeva, EU:n budjetin alainen mutta ulkoisesta lähteestä rahoitettu (uuden tieliikenteen ja rakennusten päästökaupan tulot). Sellainen voitaisiin hyväksyä määräenemmistöllä ilman Suomen tai useampienkin pienten maiden suostumusta. Vaikka rahaston koosta ei olekaan puhuttu on huomion arvoista, ettei suppean rahaston sisältävää vaihtoehtoa ilmeisesti kannatettu.

Ilmeisesti myös rahastolle suunnitellut saantomuuttujat ovat entiset eli Suomelle epäedulliset. Arvioiden mukaan vuosina 2025-2027 Suomen lisämaksut olisivat kolminkertaiset verrattuna enimmäissaantoon rahastolta (noin 330 milj. euroa ja vastaavasti noin 109 milj. euroa). Kyseessä olisi siten sekä jäsenmaiden että väestöryhmien tulojen uudelleenjako unionin toimesta.

Valtioneuvoston kriittinen kanta komission alkuperäiseen ehdotukseen ei näytä suuresti muuttuneen. Valtioneuvostolla on toisaalta valmiutta tarkastella esitettyjä vaihtoehtoja. Keskeisiksi mainittuja vaatimuksia esitetään kuitenkin nyt huomattavasti vähemmän kuin alkuperäisessä kirjelmässä. Rahaston koon tulee olla kaavailtua olennaisesti pienempi. Rahasto ei saisi edellyttää rahoituskehyksen tai omien varojen päätöksen muuttamista. Rahastosta tulisi jakaa varoja toimiin, joilla vähennettäisiin riippuvuutta fossiilisista polttoaineista. Jää epäselväksi, onko keskeisten ehtojen harveneminen merkki rahastoehdotuksen käytännön hyväksymisestä vai ei.

Juridisen asiantuntemuksen puutteen johdosta en kommentoi kirjelmään sisältyviä lukuisia oikeudellisia näkemyksiä. Tavallisen lukijan huomio kiinnittyy kuitenkin erityisesti hallitusta ilmeisesti vakuuttaneen komission näkemykseen, jonka mukaan ”..unionilla on toimivalta myös suorien tukien osalta, koska kustannusten nousun aiheuttamat haitalliset sosiaaliset heijastevaikutukset ovat seurausta päästökaupan laajennuksesta.” Jos tätä periaatetta noudatettaisiin unionissa laajasti voidaan kysyä, mitkä ovat ne yhteiskunnalliset asiat joita ei voitaisi väittää kuuluvan unionin toimivaltaan.

Esitin asiantuntijalausunnossani 21.4.2022 Talousvaliokunnalle käsitykseni sosiaalirahastoa koskevasta komission ehdotuksesta. Valtioneuvoston jatkokirjelmä ei anna perusteita tämän käsityksen muuttamiselle. Rahaston tavoite ja ominaisuudet näyttävät jäävän ennalleen mutta rahoitustapaa pyritään muuttamaan niin, ettei esim. Suomi voisi estää rahaston perustamista.

Kyseessä on lyhyen ajan sisällä jo toinen etenkin tulonsiirtoihin perustuva rahasto, jolla Suomen EU-nettokustannuksia kasvatetaan ja komission toimivaltaa laajennetaan. Sosiaalirahasto olisi toteutuessaan epäilemättä vastoin niitä lausumia, jotka eduskunta äskettäin perustellusti esitti elpymisvälineen hyväksymisen yhteydessä. Uuden rahaston hyväksymisellä olisi todennäköisesti epäsuotuisia vaikutuksia eduskunnan uskottavuudelle kansalaisten ja unionin jäsenmaiden kesken.

Jatkokirjelmässä esitettyjen arvioiden mukaan rahaston vaikutukset Suomen budjettitalouteen jäisivät sinänsä maltillisiksi. Viime kuukausina ovat taloudelliset näkymät Suomessa ja laajemminkin unionissa kuitenkin huonontuneet reaalitulojen laskiessa inflaation ja epävarmuuden kasvaessa. Suomella on lisäksi edessään kansantaloudellisesti hankala mutta välttämätön valtion budjetin tasapainottaminen. Kehitys tulee rasittamaan kansalaisten toimeentuloa myös ilman kasvavia unionin sisäisiä tulonsiirtoja.